

Correctievoorschrift VWO

2015

tijdvak 1

Grieks

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.
- NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB

Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.

In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 76 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:

- 1 De onder '2 Algemene regels' geformuleerde bepalingen met betrekking tot een vraag zijn mutatis mutandis ook van toepassing op een kolon.
- 2 Bij de beoordeling van een essayvraag geldt dat, indien het maximum aantal woorden is overschreden, hiervoor geen scorepunt(en) in mindering wordt/worden gebracht.
- 3 Bij de beoordeling van de vertaling moet de score 0 worden toegekend indien in een kolon een ernstige fout is gemaakt; deze score kan niet worden gecompenseerd door de juiste weergave van de rest van het kolon.
- 4 Indien bij de vertaling een aantekening is genegeerd en indien dit heeft geleid tot een onjuiste weergave van het desbetreffende tekstelement, één scorepunt / meerdere scorepunten in mindering brengen, afhankelijk van de zwaarte van de fout en het maximum van het desbetreffende kolon.
- 5 Indien bij de vertaling van een kolon een Grieks woord niet is vertaald en dit woord niet van essentieel belang is voor de betekenis van dit kolon, één scorepunt in mindering brengen, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

4.1 Beoordelingsmodel voor de vragen

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Tekst 1

- 1 **maximumscore 1**
Alexander/Alexandros/Paris
- 2 **maximumscore 2**
- a. ἄχεϊ (regel 336) 1
 - b. Achilles 1
- 3 **maximumscore 1**
Paris heeft de Trojaanse oorlog veroorzaakt door Helena te schaken.
Of woorden van overeenkomstige strekking.
- Opmerking*
Niet fout rekenen wanneer als antwoord is gegeven 'Paris heeft de Trojaanse oorlog veroorzaakt door de gouden appel aan Aphrodite te geven'.
- 4 **maximumscore 2**
- a. - - - | - - - | - - - | - - - | - - - | - - || 1
 - b. De derde lettergreep van ἐνείκεσας moet op deze plaats in het metrum kort zijn en met een dubbele sigma zou hij lang zijn 1
- Of woorden van overeenkomstige strekking.
- 5 **maximumscore 1**
(σὺ δ') ἂν μαχέσαιο καὶ ἄλλω, ὄν τινά που μεθιέντα ἴδοις στυγεροῦ πολέμοιο (regel 329-330)
- 6 **maximumscore 1**
De situatie dat hij / Als hij weer meedoet aan het gevecht.
Of woorden van overeenkomstige strekking.
- 7 **maximumscore 1**
νίκη δ' ἐπαμείβεται ἄνδρας (regel 339)
- 8 **maximumscore 2**
- Hij zal nooit verstandig zijn 1
 - Hij zal daar nog de gevolgen van ondervinden 1
- Of woorden van overeenkomstige strekking.
- 9 **maximumscore 1**
ἰοίδιμοι (regel 358)

Vraag	Antwoord	Scores
10	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> In regel 349 staat dat de goden voor ellende hebben gezorgd In regel 357 staat dat Zeus verantwoordelijk is voor het slechte lot van Helena en Paris 	1 1
	Of woorden van overeenkomstige strekking.	
	<i>Opmerking</i>	
	<i>Bij elk antwoord alleen een scorepunt toekennen wanneer zowel het regelnummer als de toelichting juist is.</i>	
11	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> Hecabe: zijn moeder Andromache: zijn vrouw 	1 1
	<i>Opmerking</i>	
	<i>Bij elk antwoord alleen een scorepunt toekennen wanneer zowel de naam als de relatie met Hector juist is.</i>	

Tekst 2

12	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> a. formule b. epitheton ornans 	1 1
13	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> τε in regel 37 is gebruikt (in een relatieve bijzin) met algemene strekking / als episch τε τε in regel 38 is een voegwoord / betekent 'en' 	1 1
	Of woorden van overeenkomstige strekking.	
14	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> a. τοῖσι (δ') (regel 42) b. In het Grieks is Ἕκτορα lijdend voorwerp; in de vertaling is Hector een bepaling bij Trojanen 	1 1
	Of woorden van overeenkomstige strekking.	
	<i>Opmerkingen</i>	
	– <i>Bij b. alleen een scorepunt toekennen wanneer beide onderdelen van het antwoord juist zijn.</i>	
	– <i>Bij b. niet fout rekenen wanneer als antwoord is gegeven "Ἕκτορα is een accusativus, maar is vertaald als een genitivus".</i>	

Vraag	Antwoord	Scores
15	maximumscore 3	
	• a. (ἀλλά) που (regel 43)	1
	• b. De (aspectswaarde van de) aoristus (ἔλεησεν) geeft het begin van de handeling aan	1
	• c. τειρομένους (regel 44)	1
	<i>Opmerking</i> <i>Niet fout rekenen wanneer bij b. als antwoord is gegeven 'ἔλεησεν geeft het begin van de handeling aan'.</i>	
16	maximumscore 1	
	verandering (van actieve helper van de Grieken) naar niet-deelnemer aan de strijd / verandering (van handelen volgens zijn eigen wil) naar handelen volgens de wil van Zeus (en Hera) / dat hij stopt met het steunen van de Grieken Of woorden van overeenkomstige strekking.	
17	maximumscore 2	
	• Uit regel 34 blijkt dat er sprake was van een conflict / dat Hera bang was (voor Zeus)	1
	• Uit de woorden μετὰ σὸν καὶ ἑμὸν κῆρ blijkt dat Zeus uitgaat van eensgezindheid tussen Hera en hemzelf	1
	Of woorden van overeenkomstige strekking.	
18	maximumscore 1	
	enjambement	
19	maximumscore 1	
	Ἑκτορα (regel 59)	
20	maximumscore 2	
	• ἔλθη (regel 57)	1
	• εἶπησι (regel 57)	1
21	maximumscore 1	
	de Grieken	

Vraag	Antwoord	Scores
22	maximumscore 2	
	1 Sarpedon wordt gedood door Patroclus.	
	2 Patroclus wordt gedood door Hector.	
	3 Hector wordt gedood door Achilles.	
	indien drie antwoorden juist zijn	2
	indien twee antwoorden juist zijn	1
	indien één of geen antwoord juist is	0
	<i>Opmerking</i>	
	<i>Alleen antwoorden goedkeuren die een juiste combinatie van namen bevatten.</i>	
23	maximumscore 1	
	τελευτηθῆναι παύω ἔλοιεν	
24	maximumscore 2	
	• Normaal gesproken bewijst een held zijn ἀρετή op het slagveld en ontleent hij daar zijn τιμή aan	1
	• In dit geval moet (de ἀρετή van) Achilles gemist worden op het slagveld en moet hij dus juist τιμή krijgen door <u>niet</u> mee te vechten	1
	Of woorden van overeenkomstige strekking.	
4.2 Beoordelingsmodel voor de vertaling		
Kolon 25		
25	maximumscore 2	
	Αἰνεΐα δ' ἐπόρουσε βοῆν ἀγαθὸς Διομήδης, (En/Maar) Diomedes, goed in het krijgsgeschreeuw, sprong op Aeneas af / snelde toe op Aeneas	
	Αἰνεΐα ἐπόρουσε (hij) sprong op Aeneas	1
	Αἰνεΐα ἐπόρουσε (hij) sprong voor Aeneas	1
	ἐπόρουσε hij ging naar	1
	ἐπόρουσε hij zal/zou afspringen op	0
Kolon 26		
26	maximumscore 1	
	γινώσκων inziende/begrijpend / hoewel/terwijl hij inzag/begreep	
	omdat hij inzag/begreep	0

Vraag	Antwoord	Scores
Kolon 27		
27	maximumscore 2 ὁ οἱ αὐτὸς ὑπείρεχε χεῖρας Ἀπόλλων· dat Apollo zelf de/zijn hand(en) (beschermend) boven hem hield / hem de hand(en) boven het hoofd hield	
	dat Apollo zelf de overhand had over/boven hem	0
Kolon 28		
28	maximumscore 1 ἀλλ' ὅ γ' ἄρ' οὐδὲ θεὸν μέγαν ἄζετο, maar hij had (zelfs) voor de/een grote god geen ontzag	
	ἀλλ' ἄρ' οὐδὲ en niet / soms niet / toch wel	0
	μέγαν verbonden met ἄζετο	0
Kolon 29		
29	maximumscore 2 ἴετο δ' αἰεὶ Αἰνεΐαν κτεῖναι en/maar verlangde steeds Aeneas te doden / hij verlangde steeds Aeneas te doden	
	Αἰνεΐαν κτεῖναι dat Aeneas stierf	0
Kolon 30		
30	maximumscore 2 καὶ ἀπὸ κλυτὰ τεύχεα δῦσαι. en (hem) te ontdoen van zijn beroemde wapenrusting / en (hem) zijn beroemde wapenrusting uit te trekken	
	ἀπὸ ... δῦσαι hij ontdeed hem van	0
Kolon 31		
31	maximumscore 1 Τρὶς μὲν ἔπειτ' ἐπόρουσε Vervolgens sprong hij driemaal op hem af / snelde hij driemaal (op hem) toe	
	ἔπειτ' nadat/toen (voegwoord)	0
	ἐπόρουσε hij sprong op hem	0
	Wanneer ook in kolon 25, hier niet meer aanrekenen.	
	ἐπόρουσε hij ging naar	0
	Wanneer ook in kolon 25, hier niet meer aanrekenen.	
	ἐπόρουσε hij zal/zou afspringen op	0
	Wanneer ook in kolon 25, hier niet meer aanrekenen.	

Vraag	Antwoord	Scores
Kolon 32		
32	maximumscore 2 κατακτάμεναι μενεαίνων, verlangend / terwijl/omdat hij verlangde hem te doden	
	Niet fout rekenen: κατακτάμεναι verbonden met kolon 31 (sprong op hem af om hem te doden)	
	κατακτάμεναι niet vertaald als infinitivus μενεαίνων hoewel hij verlangde	0 0
Kolon 33		
33	maximumscore 2 τρὶς δέ οἱ ἐστυφέλιξε φαεινὴν ἀσπίδ' Ἀπόλλων. (maar) driemaal gaf Apollo hem een klap op het/zijn schitterende schild / driemaal gaf Apollo een klap op zijn schitterende schild	
Kolon 34		
34	maximumscore 2 Ἄλλ' ὅτε δὴ τὸ τέταρτον ἐπέσσυτο Maar toen hij (nu) voor de vierde maal op hem afsnelde / toesnelde / kwam aansnellen	
	Niet fout rekenen: ἐπέσσυτο hij was toegesnelde ὅτε vertaald als bijwoord / omdat	1
	ἐπισσεύομαι elke andere betekenis dan 'afsnellen op / toesnellen / komen aansnellen' of een synoniem daarvan	0
Kolon 35		
35	maximumscore 1 δαίμονι ἴσος, gelijkend op een god	
Kolon 36		
36	maximumscore 1 (kolon 37) προσέφη ἐκάεργος Ἀπόλλων· sprak de van verre treffende Apollo (tegen hem)	
Kolon 37		
37	maximumscore 1 δεινὰ δ' ὄμοκλήσας verschrikkelijke dingen / verschrikkelijk (hem) toeschreeuwend/dreigend / nadat hij in verschrikkelijk geschreeuw was uitgebarsten	
	Niet fout rekenen: ὄμοκλάω bevelen	

Vraag	Antwoord	Scores
38	<p>Kolon 38 maximumscore 1 “Φράζο, Τυδεΐδη, καὶ χάζο, Wees op je hoede, zoon van Tydeus, en trek je terug</p>	
	<p>Φράζο en/of χάζο niet vertaald als imperativus</p>	0
39	<p>Kolon 39 maximumscore 1 μηδὲ θεοῖσιν ἴσ’ ἔθελε φρονέειν, en waag het niet je gelijkwaardig te achten aan (de) goden / en wil je niet gelijkwaardig achten aan (de) goden</p>	
	<p>Niet fout rekenen: en acht je niet gelijkwaardig aan goden</p>	
	<p>θεοῖσιν aan een/de god / god</p>	0
	<p>ἔθελε niet vertaald als imperativus</p>	0
40	<p>Kolon 40 maximumscore 2 ἐπεὶ οὐ ποτε φύλον ὁμοῖον ἀθανάτων τε θεῶν omdat het geslacht van (de) onsterfelijke goden (kolon 41) helemaal niet / nooit gelijk is</p>	
	<p>ἐπεὶ nadat / zodra als</p>	0
41	<p>Kolon 41 maximumscore 2 χαμαὶ ἐρχομένων τ’ ἀνθρώπων.” en (dat) van (de) op aarde (voort)gaande mensen</p>	
	<p>χαμαὶ niet verbonden met ἐρχομένων</p>	0
42	<p>Kolon 42 maximumscore 1 Ὡς φάτο, Zo sprak hij</p>	
	<p>Niet fout rekenen: Dat zei hij</p>	
43	<p>Kolon 43 maximumscore 2 Τυδεΐδης δ’ ἀνεχάζετο τυτθὸν ὀπίσσω, (en) de zoon van Tydeus trok zich een beetje terug (naar achteren)</p>	
	<p>Niet fout rekenen: τυτθὸν even</p>	
	<p>Niet fout rekenen: ὀπίσσω daarna/weer</p>	

Vraag	Antwoord	Scores
	Kolon 44	
44	maximumscore 2 μῆνιν ἀλευάμενος ἑκατηβόλου Ἀπόλλωνος. de toorn van de van verre treffende / zeker treffende Apollo vermijgend/ontwijkend	
	Niet fout rekenen: ἀλευάμενος nadat hij had vermeden / terwijl hij verreed ἀλευάμενος om te vermijden	1
	Kolon 45	
45	maximumscore 2 Αἰνεΐαν δ' ἀπάτερθεν ὀμίλου θῆκεν Ἀπόλλων (En) Apollo bracht/zette/plaatste Aeneas ver van het strijdgewoel	
	Niet fout rekenen: ὄμιλος massa/menigte θῆκεν niet vertaald als vorm van τίθημι	0
	Kolon 46	
46	maximumscore 1 Περγάμῳ εἰν ἱερῇ, in het heilige Troje	
	Niet fout rekenen: in de heilige burcht / in het heilige Pergamon/Pergamos Niet fout rekenen: naar het heilige Troje	
	Kolon 47	
47	maximumscore 2 ὅθι οἱ νηός γε τέτυκτο. waar een tempel voor hem was (gebouwd/gemaakt)	
	Niet fout rekenen: οἱ νηός zijn tempel οἱ door hem	1
	νηός elke andere betekenis dan 'tempel' of een synoniem daarvan	0
	τέτυκτο niet vertaald als vorm van τεύχω	0
	Kolon 48	
48	maximumscore 2 Ἦτοι τὸν Λητώ τε καὶ Ἄρτεμις ἰοχέαιρα ἐν μεγάλῳ ἀδύτῳ ἀκέοντό τε κύδαινόν τε. Hem (voorwaar) genazen Leto en de pijlen schietende Artemis in de grote tempel / het grote heiligdom en ze gaven hem een mooi uiterlijk	
	Ἦτοι of	0

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinerator in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 26 mei naar Cito.

De normering in het tweede tijdvak wordt mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Als het tweede tijdvak op uw school wordt afgenomen, zend dan ook van uw tweede-tijdvak-kandidaten de deelscores in met behulp van het programma WOLF.

6 Bronvermeldingen

tekst 1	Homerus, Ilias 6.313-358
tekst 2	Homerus, Ilias 15.34-77
tekst 3	Homerus, Ilias 5.432-448
vraag 10	A. Baricco, De Ilias van Homerus, Breda 2006, p. 8
vraag 11	A. Baricco, De Ilias van Homerus, Breda 2006, p. 183